

УДК 159.922.736:316.612

ФЕНОМЕН ТАТУЮВАННЯ ЯК ЗАСІБ САМОВИЗНАЧЕННЯ ТА САМОПРЕЗЕНТАЦІЇ ОСОБИСТОСТІ В ЮНАЦЬКОМУ ВІЦІ

Артюхіна Н.В., к. психол. н.,
доцент кафедри загальної психології і психології розвитку особистості
*Інститут математики, економіки і механіки
Одеського національного університету імені І.І. Мечникова*

У статті наведені результати дослідження феномену татуювання як засобу самопрезентації та самовизначення особистості у юнацькому віці. Розглядається думка, що на відміну від традиційної, сучасна практика татуажу пов'язана з маркерами не групової, а особистісної ідентичності, а також із естетичними стереотипами, що є яскравим прикладом сучасних процесів всесвітньої економічної, політичної, культурної та релігійної інтеграції та уніфікації. Також аналізується думка про те, що ідея татуювань, яка охопила немаргінальні прошарки населення, може бути пов'язана з технічними досягненнями, які змінюють засіб передачі інформації, та стресами, що впливають на сучасну людину. Визначаються та аналізуються психологічні причини нанесення татуювань сучасними юнаками і дівчатами.

Ключові слова: *особистість, феномен татуювання, самовизначення, самопрезентація, особистісна ідентичність, юнацький вік.*

В статье приведены результаты исследования феномена татуировки как средства самопрезентации и самоопределения личности в юношеском возрасте. Анализируется представление о том, что в отличие от традиционной, современная практика татуажа связана с маркерами не групповой, а личностной идентичности, а также с эстетическими стереотипами, что является ярким примером современных процессов всемирной экономической, политической, культурной и религиозной интеграции и унификации. Также рассматривается мнение о том, что идея татуировок, которая охватила немаргинальные слои населения, может быть связана с техническими достижениями, которые изменяют способ передачи информации, и стрессами, влияющими на современного человека. Определяются и анализируются психологические причины нанесения татуировок современными юношами и девушками.

Ключевые слова: *личность, феномен татуировки, самоопределение, самопрезентация, личностная идентичность, юношеский возраст.*

Artyukhina N.V. THE PHENOMENON OF TATTOOING AS A MEANS OF SELF-DETERMINATION AND SELF-IDENTITY IN ADOLESCENCE

The article presents the results of a study of the phenomenon of tattoo, as a means of self-presentation and self-identity in adolescence. In contrast to the traditional practice, current practice of tattooing is associated with markers not a group, but personal identity as well as the aesthetic stereotypes, and becomes a shining example of contemporary processes of globalization. We also consider that the idea of tattoos, which inherent to the non-marginal sectors of the population, may be associated with the technological advances that are changing the way of communication, and stress that affect the modern man. We define and analyze the psychological causes of modern boys' and girls' tattoos.

Key words: *personality, phenomenon of tattoo, self-determination, self-presentation, personal identity, adolescence.*

Постановка проблеми. Феномен татуювання на сьогодні стає все більш масовим. Він бере початок у традиційних суспільствах. Саме поняття «татуювання» було введено англійським географом та дослідником Джеймсом Куком, який зробив транслітерацію полінезійського слова «татау», замінивши його на англійське «тату» (tattoo) [3]. У перекладі з тайтянського «та» – картинка, «ату» – дух. Таким чином, «та» – «ату», «тату» – картинка-дух, тобто релігійний знак, символ.

На початку свого існування, в традиційних культурах, татуювання було представлено як повноцінна мовна система, покликана зберігати і передавати найважливішу інформацію про її власника [7]. Уже з пер-

шого погляду на людину можна було визначити, з якого вона роду і племені, хобі вона або боязка, чесна чи ні, воїн або мисливець. Тобто тату було відбиттям її власної ідентифікації.

Архаїчна людина живе у просторі відтворення міфу космогонічного творіння. Цей простір насичений різноманітними сакральними ритуалами. Згідно з архаїчним уявленням, повноправні люди у суспільстві – тільки дорослі. Перехід із однієї вікової та соціальної категорії до іншої завжди супроводжувався ритуалом, як правило, болючим, і ототожнювався з подобою смерті і подальшим відродженням у новій якості (ініціація підлітків, вступ до шлюбу). Точку переходу (випробування), напевне, мож-

на співвіднести в інших термінах з точкою біфуркації, з моментом роздвоєння сценаріїв життя і смерті. Адже, скажімо, у разі підліткової ініціації можна не витримати складнощів посвячення. Зате той, хто благополучно подолав ритуали випробування, отримував нове ім'я і «нове життя». Це свідчить про інше сприйняття смерті, точніше, про семантичну рівність смерті справжньої і ритуальної. Смерть при посвяченні означала водночас кінець дитинства, незнання і самого стану непосвячених. Ця містична смерть не містила негативного емоційного заряду, навпаки, вона несла ідею повного відродження Космосу і племені. У цьому значенні мотив нанесення татуювання можна розглядати як магічний атрибут обрядів переходу. «У минулому люди несли обряди на своєму тілі, у зачісках та одязі. Це були відповідні знаки, що позначали їх соціальний статус і етнічну приналежність, тобто своєрідний сакральний текст. Маніпуляції з тілом і їх наслідки мали величезне інформаційне і психологічне значення для життя представників суспільства традиційної культури. Не виключено, що такі маніпуляції взагалі здійснили винятковий вплив на становлення «розумного людства» [5].

Безумовно, сучасні глобалізаційні процеси зумовлюють зникнення подібних практик. На зміну давнім цінностям та естетичним уподобанням і віруванням приходять нові космовізії, позначені впливом більш потужних культурних віянь і підтримані конкретними політичними й економічними інтересами. Модернізація посприяла консервації практик татуажу, проте призвела до часткової втрати ними свого соціального значення, унаслідок чого татуювання стало сприйматися винятково з естетичного погляду. Сьогодні люди роблять татуювання, зважаючи насамперед на моду та новітні естетичні уподобання. Утім, звісно, і сучасні тату пов'язані з маркерами ідентичності (не групової, як було колись, а особистісної).

За словами М. Еліаде (2002), оригінальність і новизна сучасної людини щодо традиційних культур – в її прагненні розглядати себе як істоту виключно історичну, в її прагненні жити у Космосі радикально десакралізованому, тобто раціональному, який втратив священний статус [11].

Звідси одна з найважливіших відмінностей між людиною архаїчної культури і сучасною людиною – нездатність останньої проживати своє життя як таїнство. Зовсім не такою була людина традиційного суспільства. Елементарні фізіологічні явища ставали для неї ритуалами, що допомагали наблизитися до реальності, звільнитися від автоматичних дій, позбавлених змісту.

Визначення людиною себе як особистості у сучасному суспільстві є визначенням сенсу власного існування. Отже, особистісне самовизначення має ціннісно-смыслову природу. М. Шібаєва вказує на важливість процесу самовизначення особистості у культурі з метою виділення і обґрунтування для себе ціннісно-смыслових підстав власної життєвої концепції, а також вибору засобів і форм її реалізації [10]. Саме тому нас цікавить юнацький вік, бо у цьому віці вперше відбувається формування самосвідомості, тобто формується ціннісне уявлення та емоційне ставлення до самого себе, визначається самооцінка розумових, моральних, вольових якостей, а також усвідомлення своєї гідності та недоліків, на основі чого в особистості юнацького віку виникають можливості цілеспрямованого самовдосконалення і самовиховання. Надзвичайно важливим є і те, що в цей період здійснюється формування власного світогляду як цілісної системи поглядів, знань, переконань своєї життєвої філософії, яка спирається на засвоєну раніше значну кількість знань і на здатність до абстрактно-теоретичного мислення, без чого розрізнені знання не складаються в єдину систему. У юнаків є прагнення наново і критично осмислити те, що їх оточує, самоствердитися, створити власні теорії сенсу життя, любові, щастя, політики. Також вони дбають про досягнення емоційної незалежності від батьків і від інших дорослих. Це вже не підлітковий негативізм, а часто лояльне, проте тверде усунення рідних, які прагнуть зберегти колишні безпосередні стосунки зі зростаючим сином або донькою [4].

Добре відомо, що проблема сенсу життя не лише світоглядна, але і цілком практична [10]. Відповідь на це питання міститься як у внутрішньому світі людини, так і навколо неї – у світі, де розкриваються її здібності, в її діяльності, у почутті соціальної відповідальності. Адже це якраз і створює той дефіцит, який часом дуже хворобливо відчувається в юнацькому віці. Труднощі самовизначення у юнацькому віці полягають у тому, що юність, створюючи внутрішні умови, сприятливі для того, щоб людина почала замислюватися, для чого вона живе, все ж не дає засобів, достатніх для вирішення цієї проблеми. Замикаючись на самому собі, пошук сенсу життя приречений залишитися лише вправою юнацького мислення, що створює реальну небезпеку стійкого егоцентризму і замикання у собі, особливо у юнаків із рисами невротизму або схильних до нього через особливості попереднього розвитку (низька самоповага, погані контакти з людьми). Вихід же з

означеного стану кінець кінцем обумовлюється розвитком індивідуальної свідомості і тими накопиченими особистісними засобами, що у подальшому стають формою дії.

У цьому сенсі феномен татуювання у юнацькому віці можна розглядати як зовнішнє відображення внутрішнього процесу переживання юнаками власного самовизначення та знак переходу юнаків до дорослого життя.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Ідея татуювання, яка нині охоплює різні прошарки населення, розглядалася раніше й аналізується сьогодні різними дослідниками: етнографами, культурологами, антропологами, психологами, лікарями, соціологами. І, як показує аналіз полеміки, вона не втрачає своєї актуальності. Звичай модифікувати власне тіло, застосовуючи малювання, татуювання, шрамування більшою чи меншою мірою поширений у всьому світі. «Саме людське тіло протягом усієї історії нашого виду виступало незалежним культурним феноменом. Наочним прикладом є різноманітні свідоцтва маніпуляцій, які змінюють зовнішній вигляд. Серед таких дій, можливо, перше місце належить татуюванням, як не дивно, не менш актуальним сьогодні, як і тисячі років тому» [5].

У культурному континуумі феномен татуювання протягом століть має як своїх прихильників, так і супротивників. Так, італійський лікар Чезаре Ломброзо, який здобув визнання завдяки працям із кримінальної антропології, чітко асоціює татуаж, який він вважає обцenenним і примітивним, а також людей, які позначають себе ним, з низьким інтелектом та культурою [9]. Проблемі тлумачення та класифікації злочинських татуювань присвятили свої праці такі вчені, як В. Бурик, Ю. Дубягін, А. Капітанський, І. Якимов, Я. Коган, В. Литвин, В. Пилипчук, В. Пиріжков, О. Старков, А. Гель, А. Ельски, О. Бронников та інші, які вважали кримінальне татуювання «наочним хронічним тавром судимості», ознакою формування злочинних типів особистості у місцях позбавлення волі [2; 8]. Але сьогодні татуювання не є ознакою лише кримінальних, маргінальних прошарків населення. Негативний погляд на татуювання зазнав помітних змін наприкінці 1990-х років. Сьогодні є чимало молодих людей, а також і не зовсім молодих, які не відмовляються таким чином підкреслити свою індивідуальність.

Сучасні антропологи вважають, що татуювання є «важливим витоком ідентичності, глибоко закоріненої в минулому», відповідно до дефініції концепту нематеріальної спадщини, яку дає ЮНЕСКО [12, с. 6]. Також антропологи вважають, що татуюван-

ня має не лише естетичні конотації, його функції можуть «помножуватися» у певних випадках, безпосередньо пов'язаних зі сферою вірувань та соціальною структурою спільноти; а також у зв'язку з ідеєю індивідуальності. На відміну від інших способів змінити свою зовнішність (зачісок або гриму), татуювання залишається назавжди. Не випадково в очах багатьох стародавніх народів його нанесення було значною дією. Ініціація за допомогою больових відчуттів у прямому сенсі «вибивала» бажаний світогляд. Больові відчуття, які виникали у процесі нанесення, іноді мали більше смислове навантаження і значення, ніж символіка, що наносилася. Процес самокатування був дуже важливий для людини. Проходячи через свідому больову процедуру, індивід не тільки очищався, він перезавантажував програму свого існування. Колись жителі Борнео вірили, що їхні малюнки діють як смолоскипи, освітлюючи шлях померлим у непроглядній темряві царства мертвих. Стародавні греки і римляни використовували татуювання як покарання. Для алтайських скіфів татуювання служило втіленням священного тексту [1; 6; 11].

Сьогодні тату вийшло за рамки стереотипного уявлення про те, що це привілей архаїчної або маргінальної істоти. Із процесом популяризації цього способу самовираження, татуювання з мистецтва, складність символіки якого будувалася століттями, перейшло у повсюдне явище, що додало як плюсів, так і мінусів цьому культурному феномену.

На думку М. Меднікової, розповсюдження ідеї татуювання сьогодні пов'язане з послабленням позиції писемної культури та поширенням «коміксової», або «кліпової» свідомості великої кількості людей, що є наслідком різкого зростання інтенсивності використання візуального спілкування у сучасному суспільстві [5]. Відродження інтересу до містики, нетрадиційних культів, татуювання – це спроби знайти захист від надлишкового тиску середовища, уповільнити агресивний темп життя. Дослідниця вважає, що ніде людині не буває так самотньо, як в умовах великого міста. І вона шукає людей, близьких собі по духу і системі цінностей. Це найбільш характерно для особистості юнацького віку, яка за Е. Еріксоном вирішує головне питання свого віку – інтимність або ізоляція. Отже, враховуючи те, що на розповсюдження татуювання у сучасному суспільстві опосередковано вплинули технічні досягнення, які змінюють засіб передачі інформації, та загальний агресивний темп нашого життя, дуже актуальним є визначення та аналіз психологічних причин феномену

татування саме у сучасних юнаків, які вирішують головні питання свого віку: «Хто Я?», «Яким я маю бути?», «Що Я можу?». Тому наукова проблема дослідження феномену татування, як засобу самовизначення та самопрезентації особистості у юнацькому віці є вельми актуальною.

Із проведених досліджень видно, що пік бажаючих зробити татування або пірсинг співпадає у всіх молодіжних підгрупах зі строками завершення статевого дозрівання. У деяких реалізація цього наміру буває відстрочена (наприклад, через негативне ставлення батьків), але, як правило, відбувається до 20 років.

Отже, розповсюдження татувань у юнацькому віці надає можливість визначити основні психологічні особливості юнаків, що застосовують цей засіб спілкування зі світом.

Постановка завдання. На основі викладеного можна сформулювати завдання дослідження, яке полягає у визначенні психологічних причин феномену татування у сучасного юнацтва.

Дослідження проводилося серед респондентів юнацького віку, які хоча б раз у житті робили татування на власному тілі. Вибірка носила випадковий характер. У дослідженні взяли участь 77 респондентів у віці від 18 до 25 років. Серед них 40 дівчат та 37 юнаків. Середній вік респондентів – 21 рік.

У контрольній вибірці були респонденти, які ніколи не робили татування або ставляться до нього скептично (77 осіб). Вибірка теж мала випадковий характер.

Виклад основного матеріалу дослідження. Шляхом анкетування респондентів, які мають тату, нами було визначено 7 причин нанесення малюнку на тіло.

1. Самовираження, самоствердження. Саме з цієї причини роблять тату молоді люди. Вони постійно у пошуках себе справжнього, ще не визначилися у житті і просто хочуть відрізнятись від усіх. Приклади відповідей: «Тату – це своєрідний спосіб самовираження, внесення певного «знака» в своє життя. Ну, або у зв'язку з будь-якою значущою подією в житті людини. Тату може багато розповісти...» (Ж., 22). «Насправді є така проблема – відсутність сприйняття свого зовнішнього вигляду як себе самого. Ось буває – дивишся в дзеркало, там якась тітонька чужа незнайома відбивається... На відео і фото взагалі себе не впізнаю часто – навіть цікаво. Може, тому і виникло бажання «позначити м'ясо», щоб так-сяк себе впізнавати» (Ж., 21).

2. Людина – фанат своїх переконань. Це може бути вираження своїх почуттів до релігії, політики, спорту, акторів, до власного

тіла і т. ін. Наприклад: «Я роблю тату, які у мене асоціюються з чимось: захоплення, відносини, хобі. Правда, з роками захоплення змінюються, довелося видаляти одну» (Ч., 24). «Я, коли роблю тату, відчуваю задоволення. Через деякий час хочеться повторити. Так, напевно, і починає зароджуватися вірус «синьої хвороби!»» (Ж., 24). «Кожне нове тату приносить ні з чим не порівняне задоволення» (Ч., 21).

3. Щоб позбутися комплексів. Такі люди дуже вразливі, відчувають свою незахищеність, вразливість. На своєму тілі вони хочуть бачити лютих звірів і богів, цим створюють захисний бар'єр. Зробивши малюнок на тіло – захищають свою душу. Наприклад: «Я почав татуватися саме тому, що я закомплексована людина. Коротше, щоб здаватися крутіше самому собі! Ну, а потім з часом у мене інші мотивації з'явилися, і взагалі від моїх проблем це допомагає» (Ч., 20). «Першу свою татушку зробила, тому, що всі дістали. Написала собі на зап'ясті «Power Inside», щоб пам'ятати і не дратуватися. Мама істерила... Зараз зробила ще одну татушку, красиву – китайського дракона, на спині. Це мій захист від усіх. Мама вже не істерить, навпаки, допомагає, спинку маже» (Ж., 20).

4. Замаскувати дефект на тілі або відвернути від нього увагу (шрам, родимку, бородавку). Звичайно, за допомогою тату набагато дешевше приховати дефект, ніж оплатити дорогу пластичну операцію. Наприклад: «Я вважала себе цілком задоволеною своєю зовнішністю, але недавно мене вкусив за ногу собака. І тепер, щоб моя нога не втратила свою привабливість, я зробила тату» (Ж., 19).

5. Щоб підтвердити свій соціальний статус, приналежність до групи. (Така причина поширена у кримінальному середовищі, в бандах, угрупованнях, кланах.) Наприклад: «Друзі робили, ну і я за компанію. Класно вийшло» (Ч., 18). «Просто так, безпричинно. Ми з друзями нишпорили в інтернеті, побачили ескіз, сподобався, знайшли майстра-домовилися-зробили. Зараз за тією ж схемою будемо робити інші татухи» (Ч., 18).

6. Як пам'ять про важливі події. Наприклад: «Тому що ПОДОБАЄТЬСЯ! Або щоб щось запам'ятати... Пам'ять – штука недовговічна. Згодом подробиці стираються... А з тату завжди з тобою те, що для тебе (для мене) важливо» (Ч., 19). «Коли від мене пішла дружина, я важко цю справу переживав, ось і зробив собі татування... щоб пам'ятати...» (Ч., 23).

7. Прикраса тіла. Наприклад: «Тільки для краси. Обираю татування, щоб личило зовнішності в цілому і стилю моему. Для

мене особисто тату – додаткова прикраса на зразок косметики, що не змиєш, або прикрас, що не зняти. І не більше того... Своїм самовираженням не вважаю, швидше прикрасою тіла. Сюжети вибираю чисто жіночі (метелики, квіти і т. п.), виконані у реалізмі, розмір досить великий, але не занадто...» (Ж., 23). «Я зробив татування, щоб прикрасити своє тіло. Я скажу словами Теофіла Готье. У своїй книзі *Histoire du Romantisme* він пише: «Людина інстинктивно відчуває, що прикраса означає непереборну межу, що відокремлює його від тварини, тому, досягнувши меж, прикрашаючи вишивкою свій одяг, він починає прикрашати власне тіло». Я з цим згоден» (Ч., 22).

Отже, з опитування респондентів щодо причин нанесення татування на тіло ми визначили, що:

на першому місці:

– самовираження, самоствердження (21,21% респондентів: 6,06% юнаків та 15,15% дівчат);

– краса тіла (21,21% респондентів: 9,09% юнаків та 12,12% дівчат);

на другому місці:

– людина – фанат своїх переконань (15,15% респондентів: 9,09% юнаків та 6,06% дівчат);

на третьому місці:

– щоб позбутися комплексів та створити захисний бар'єр (12,12% респондентів: 3,03% юнаків та 9,09% дівчат);

– щоб підтвердити свій соціальний статус, приналежність до групи (12,12% респондентів: 9,09% юнаків та 3,03% дівчат);

– як пам'ять про важливі події (12,12% респондентів: 9,09% юнаків та 3,03% дівчат);

на четвертому місці:

– щоб замаскувати дефект на тілі або відвернути від нього увагу (6,06% респондентів: 3,03% юнаків та 3,03% дівчат).

Розподіл юнаків та дівчат за причинами нанесення татувань на тіло:

1. У дівчат переважають такі причини:

– самовираження, самоствердження;

– щоб позбутися комплексів та створити захисний бар'єр;

– щоб прикрасити тіло.

2. У хлопців більше зацікавлення у татуванні з таких причин:

– людина – фанат своїх переконань;

– як пам'ять про важливі події;

– щоб підтвердити свій соціальний статус, приналежність до групи.

3. На одному рівні показники юнаків і дівчат, що стосуються причини:

– щоб замаскувати дефект на тілі або відвернути від нього увагу.

Досліджуючи характерологічні особливості вибірки респондентів у межах шкал першого та другого порядків за допомогою психодіагностичного тесту Л. Ямпольського і В. Мельникова, ми можемо зробити висновок, що ця вибірка респондентів характеризується домінуванням середньої вираженості характеристик за шкалами невротизму (84,84%), психотизму (66,66%), депресії (66,66%), розгальмованості (78,78%), загальної активності (72,72%), нерішучості (75,75%), комунікабельності (60,60%), естетичної вразливості (78,78%), жіночності (78,78%), психічної неврівноваженості (81,81%), інтроверсії (54,54%) та чутливості (72,72%). Цікаво, що у показника «совісність» домінують середні (39,39%) та низькі (45,45%) значення, а за фактором другого порядку «асоціальність», навпаки, домінують високі (45,45%) та середні (39,39%) значення. Вважаємо, що ці обставини можуть пояснювати татування як «виклик» суспільству, який кидають респонденти, виходячи за межі загальноприйнятих у культурі стандартів поведінки щодо самопрезентації і ставлення до власного «Я», а також у пошуках власної ідентичності.

Крім того, дослідження показало, що:

1) немає суттєвих розходжень у показниках факторів першого та другого порядків між тими, хто робив або не робив у своєму житті татування;

2) немає суттєвих статистичних розходжень у показниках вибірок жіночої та чоловічої статі серед респондентів, що позитивно ставляться до татування;

3) немає суттєвих статистичних розходжень у показниках респондентів з одним татуванням та респондентів із кількома татуваннями;

4) у всіх респондентів, які робили хоча б одне татування, знижені показники за фактором першого порядку «Совісність» та присутні високі показники за фактором другого порядку «Асоціальність».

Як відомо, совість, з точки зору З. Фрейда, – це одна з підсистем Супер-Его. Совість здобувається за допомогою батьківських покарань. Вона пов'язана з такими вчинками, які батьки називають «неслухняною поведінкою» і за які дитина отримує догану. Совість включає в себе здатність до критичної самооцінки, наявність моральних заборон і виникнення почуття провини. Можна стверджувати, що респонденти дійсно переживають «період бурі і натиску»: складності пошуку себе, потребу у сепарації від навколишнього середовища, потребу у визначенні своїх меж і можливостей, а також труднощі соціальної адапта-

ції, тому татуювання є відбиттям того, що відбувається на внутрішньому психічному плані. Татуювання стає для них символом сепарації та самовизначення. Воно також відбиває процес формування власного Супер-Его (Супер-Его вважається повністю сформованим, коли батьківський контроль замінюється самоконтролем.);

5) чим більшою є внутрішня неузгодженість, тим є більшою потреба у татуюванні;

6) у респондентів з більшою кількістю татуювань присутній високий рівень невротизму, депресії, сором'язливості, психічної неврівноваженості, асоціальності та інтроверсії. Також спостерігається низький рівень совісності і товарищкості. Решта показників знаходяться на середньому рівні. Можна припустити, що татуювання для них є засобом боротьби з власною неузгодженістю, спробою переосмислити себе через безліч образів, народжених всередині і виносених назовні. Про таке наочно свідчить татуювання на кшталт напису «Power inside», зроблене на зап'ясті лівої руки однієї з респонденток, або напис «Мое життя – мої правила», зроблений на середньому пальці лівої руки іншої респондентки. Руки – це орган дії, і такі «нагадувалки» можуть свідчити про потребу зміни зовнішнього контролю оточуючих на власний контроль того, що відбувається з тобою. Це також можна розглядати як пошук власної ідентичності, наслідок зниження довіри до правил, якими користуються «інші» (зовнішнє оточення), потребу в сепарації;

7) у респондентів з одноразовим татуюванням присутній високий рівень розгальмованості, загальної активності, товарищкості та асоціальності. Також визначається низький рівень психічної неврівноваженості, знижений рівень інтроверсії та невротизму. У таких осіб татуювання також може свідчити про самоствердження, пошук меж власних можливостей, про потребу в сепарації, визнання себе дорослим.

Дослідження самостварення респондентів, проведене за методикою С. Пантелєєва, визначило, що є певні відмінності самостварення у респондентів з одним та декількома татуюваннями. Так, у респондентів з одним татуюванням високі значення показників самовпевненості, дзеркального «Я» та самоприйняття. Також у респондентів з одним татуюванням переважають показники самоприхильності (тенденції до збереження такого образу «Я», який є) та самокерування, коли особистість чітко визначає власне «Я» як внутрішній стрижень, що інтегрує його особистість і життєдіяльність, вважає, що його доля знаходиться у його власних руках і відчуває почуття обґрунто-

ваності та послідовності своїх внутрішніх спонукань і цілей.

У респондентів із кількома татуюваннями переважають показники внутрішньої конфліктності та самозвинувачення. У таких респондентів показники дзеркального «Я» та самоприйняття знаходяться у зоні низьких значень. Крім того, у респондентів із кількома татуюваннями менше виражені показники за шкалами «самовпевненість», «самокерування» та «самоприхильність».

Отже, дані, отримані за методикою дослідження самостварення, також підтверджують: чим більша внутрішня неузгодженість, тим більша потреба у пошуку зовнішніх засобів з урегулювання негативних психологічних станів.

Визначення провідного психотипу респондентів за методикою ТІГР (психографічний тест «Конструктивний малюнок людини з геометричних фігур» за авторством В. Лібіна, А. Лібіна, О. Лібіної) та співставлення його з причинами нанесення татуювань на тіло свідчить про те, що у групі переважають два психотипи:

1) ілостенік (лат. *immunus* – вільний, *logos* – відношення) – «має силу наполягати на своєму, бути незалежним у відносинах» (21,21%). Причина татуювання: самовираження, самоствердження;

2) емфостенік (грец. *emphasis* – виразний) – «має силу передавати емоції і переживання різними засобами» (21,21%). Причина татуювання: краса тіла.

Далі відзначаються у порядку убавання такі типи:

3) агостенік («організатор», «керівник») – «той, хто володіє достатньою силою, щоб вести інших за собою» (15,15%). Причина татуювання: «людина – фанат своїх переконань»;

4) констенік («інтуїтивний», «сенситивний», тривожно-недовірливий) – «той, хто володіє силою багато ставити під сумнів» (12,12%). Причина татуювання: позбутися комплексів та створити захисний бар'єр;

5) інстенік («комунікативний» «мінливий») – «той, хто володіє легкістю у пробудженні активності» (12,12%). Причина татуювання: підтвердити свій соціальний статус, приналежність до групи;

6) тоностенік («ініціатор», «фантазер») – «той, хто володіє силою трансформувати в уяві негативні тенденції в позитивні образи» (12,12%). Причина татуювання: пам'ятати про важливі події;

7) орстенік («старанний працівник», «відповідальний виконавець») – «той, хто володіє силою упорядковувати невизначені ситуації» (6,06%). Причина татуювання: замаскувати дефект на тілі або відвернути від нього увагу.

Висновки з проведеного дослідження.

Отже, ми бачимо, що більшість респондентів переживає досить важкі часи юнацького віку – часи пошуку себе та власного самовизначення у соціумі. Крім того, татуювання було і завжди буде елементом причетності до певного стану, суспільства або ж субкультури. І сотні років тому, і зараз будь-яке суспільне утворення тим або іншим способом прагне маніпулювати масовою свідомістю і змушене складати ритуальний список ініціацій. Так простіше усвідомити себе причетним до чогось більшого, відчутти себе частиною великого цілого, у безпеці. Різниця між людиною, що представляє масову свідомість і людиною, яка є представником самостійного шляху розвитку, полягає в тому, що кожна дія індивідуаліста піддається критичному розбору і аналізу. І в такому випадку, якщо у респондентів недостатньо розвинених внутрішніх засобів переробки власних негативних станів, татуювання може розглядатись як символ, як проекція того, що відбувається на внутрішньому плані. Винесені назовні для усвідомлення, ці символи знижують внутрішню емоційну напругу, можуть сприйматися як засоби власного захисту і сприяти усвідомленню власної ідентичності.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Бенаус Л. Знаки, символи и мифы / Л. Бенаус. – М: АСТ, Апрель, 2004. – 160 с.
2. Гель А. Татуювання як специфічне джерело криміналістично значущої інформації про властивості

особи злочинця / А. Гель // *Держава і право: зб. наук. пр. Серія : Юридичні і політичні науки.* – К. : Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2001. – Вип. 9. – С. 370–376.

3. Замула С. Татуювання неповнолітніх засуджених у місцях соціальної ізоляції / С. Замула // *Актуальні проблеми психології: Проблеми психології творчості: Збірник наукових праць / За ред. В. Моляко.* – Т. 12. – Вип. 4. – Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2008. – 336 с.

4. Кон И. Психология юношеского возраста: (Проблемы формирования личности). Учеб. пособие для студентов пед. ин-тов / И. Кон. – М. : Просвещение, 1979. – 175 с.

5. Медникова М. Неизгладимые знаки: Татуировка как исторический источник / М. Медникова. – М. : Языки славянской культуры, 2007. – 110 с.

6. Раш Дж. История культуры татуировок, пирсинга, скарификации, клеймения и вживления имплантатов / Дж. Раш. – СПб.: ИГ «Весь», 2011. – 192 с.

7. Тихазе Д. Человек в мире вещей [Текст] / Д. Тихазе, А. Курилова. – Москва : ДЕПО, 2010. – 191 с.

8. Федченко М. Особливості класифікації кримінальних татуювань. Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ / М. Федченко, Ю. Мазниченко. – Київ, 2015. – Вип. 2. – С.107–116.

9. Ломброзо Ч. Преступный человек / Ч. Ломброзо. – М.: Эксмо, Мидгард, 2005. – 880 с.

10. Шибаева М. Темпоральные переживания в контексте культуры // *Общественные науки и современность.* 2004. – Вип. 4. – С. 155–163.

11. Элиаде М. Тайные общества. Обряды инициации и посвящения / М. Элиаде. – Киев: София; М.: Гелиос, 2002. – 356 с.

12. Guidelines for the Establishment of a “Living Human Treasures” System 1989, URL: <http://unesdoc.unesco.org/images/0012/001295/129520eo.pdf>. – 64 p.